

zegt hij, waarmee duidelijk wordt hoe actueel dit stuk eigenlijk is. Denken we maar aan de veranderde houding ten opzichte van het Oostblok, om Irak niet te vergeten.

Steeds duidelijker wordt het waarom Ivo Van Hove deze stukken kiest. Met zijn *Ajax* geeft hij dan ook een (te) duidelijke kritiek op de vervlakking van de hedendaagse (veramerikaniseerde) maatschappij. Dit blijkt onder andere uit de manier waarop hij de personages tekent. Teukros is een soort Rambo, de voortdurend kauwende Odysseus draagt een Amerikaanse supporterspet en ook de godin Athena wordt niet gespaard. Als zij haar wijze raad aan de mensheid heeft verkondigd, komt haar kooi uit het plafond. Zij draagt een nauwsluitend leren pakje, drinkt cola, eet chips en verkneukelt zich aan de royale roddel in het tijdschrift 'Vorsten'. Deze elementen houden uiteraard verwijzingen naar 'nu' in, maar zijn eveneens een vorm van demythologisering. In *Ajax* is dit doorpriken bijna constant op vele niveaus aanwezig, terwijl dit in *Antigone* sporadischer voorkomt. Het meest opvallende daar is de manier waarop de blinde ziener Tiresias wordt gespeeld. Johan Van Assche brengt hem als een irritante, clowneske figuur en dit vormt een echte stijlbreuk.

Van Hove plaatst dit groteske element in een wat taal en sfeer betreft harmonisch, beheerst spel. Hij brengt hier een soort litteken aan, waardoor hij niet alleen de vastgeroeste ideeën over de mythische Tiresias, maar het theaterrealisme zelf op de helling zet.

In *Antigone* bestaat het decor uit tafels die slangvormig - als een labyrint - staan opgesteld. Het publiek zit aan de hoge tafels en krijgt een actieve rol. Door het koude neonlicht dat het schitterende decor (van Jan Versweyfeld) en de toeschouwers belicht, wordt de kijker een mede-speler. Iedereen ziet de 'anderen'. In het centrum van het labyrint zetelt Kreoon, de machtige, democratisch verkozen vorst, die heerst vanuit de rede. Tegenover hem zitten de grauwe ministers, die de rol van het koor krijgen. Van Hove steekt hen bewust in saai uniformkostuums. (Ook in *Ajax* laat hij de matrozen hun uniform wisselen een gelijkvormig burgerpak, waarmee hij kritiek geeft op het gebrek aan eigenheid, als gevolg van de verschraling van de maatschappij.) Als Kreoon verbiedt om Polyneikos, die een mislukte machtsgreep pleegde, te begraven, komt Antigone - Polyneikes zuster - in opstand. Ze vindt dat haar broer recht heeft op een

graf. Daardoor vormt zij een bedreiging voor het redelijke systeem én de maatschappij. Kreoon komt zo voor een groot probleem te staan. Politiek gezien moet hij haar ter dood veroordelen, maar het is zijn nicht en ze is voorbestemd te huwen met zijn zoon Haimoon. Als hij toegeeft om emotionele redenen zijn besluit herroept, vreest hij het verlies van de macht. In een aangrijpend gesprek met zijn zoon laat hij zich niet overhalen om Antigone te sparen. Deze passage wordt op een beklievende manier gespeeld door Warre Borgmans, die als Kreoon een grandioze prestatie neerzet, en Bart Slegers die een gevoelige, maar overtuigende Haimoon brengt. Ondanks zijn onzekerheid is Haimoon vastberaden zijn vader te bepraten. Van Hove laat Haimoon voor dit gesprek zijn tekst zitten voorbereiden, om zo op te kunnen tegen de vaderfiguur. Kreoon luistert echter niet naar zijn zoon en kiest voor de rede. Door die beslissing treft hij zichzelf en heeft hij de zelfmoord van zijn vrouw, zijn zoon en Antigone op zijn geweten. Hiermee wordt duidelijk dat elk politiek systeem persoonlijke, emotionele drama's veroorzaakt. Zelfs de koning blijft hiervan niet gespaard.

In een prachtig slotbeeld laat Kreoon vliegen los uit een bokaal die hij de hele tijd meesleurde. Alle ministers hebben zo'n pot - vol vreemde elementen - bij zich en koesteren dit

alsof het hun 'eigen' god is. Haimoon knikt naar een blikje cola als het over de goden gaat. Misschien verwijst hij daarmee naar Athena uit *Ajax*, die eveneens cola dronk, maar zonder twijfel trekt Ivo Van Hove hier een verband met de hedendaagse samenleving, waar consumptieartikelen en reclame als moderne goden gelden. Als Kreoon de vliegen - zijn goden - vrij laat, beseft hij dat zijn macht hem niet het recht geeft zich boven hen te plaatsen. Ook hij moet zich onderwerpen en aan het noodlot ontkomt niemand. Gebruikt Van Hove daarom juist vliegen voor Kreoon, om zo een link te leggen met de existentialistische *Les Mouches* van Sartre?

Op het einde van *Ajax / Antigone* is duidelijk geworden dat elk systeem gedoemd is te falen en dat een absoluut model van samenleven niet bestaat. In de tekst gaat het vooral om het politieke aspect en de gevolgen op emotioneel vlak, maar deze encenering benadrukt op fascinerende wijze hoe dit mislukken eigenlijk verworteld zit in de hele maatschappij. Zo zijn er de geheime luiken in het labyrint, die zich alleen voor Kreoon ontsluiten. Als ook dit niet feilloos blijkt te werken, interpreteert Kreoon dit als een tanen van zijn macht. Het wijst echter eveneens op de imperfectie van het technische systeem. Bekritiseert Van Hove hiermee het absolute ge-

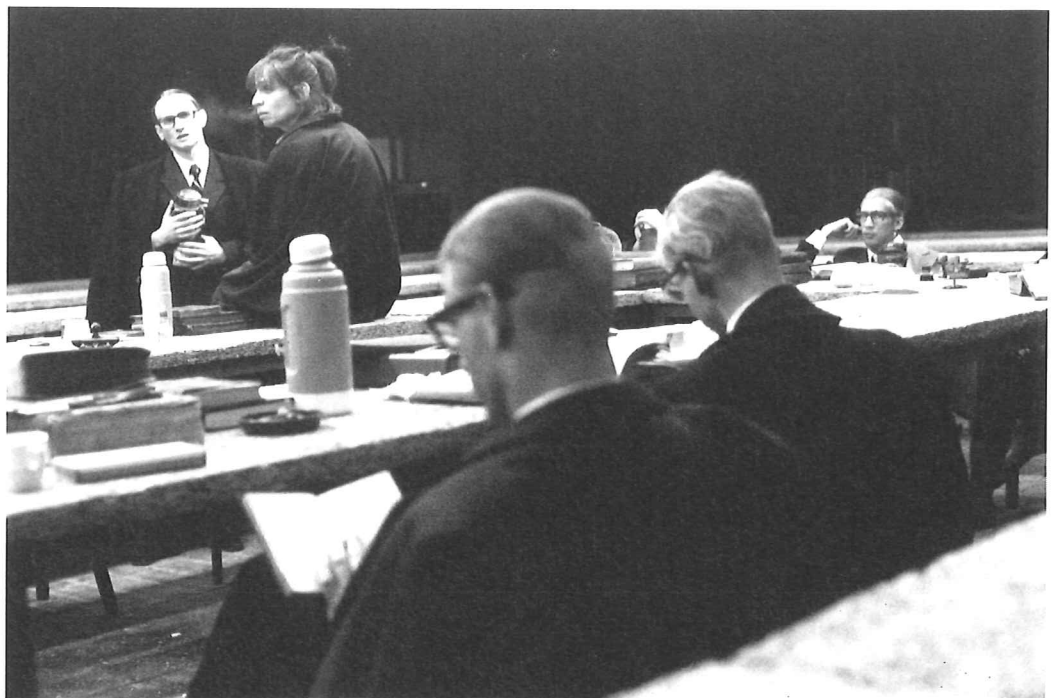
loof in de almacht van de techniek? Het is maar één van de vragen waar je als publiek mee blijft zitten. Deze voorstelling, vol met schitterende vondsten en mooie, soms bevreemdende beelden, doet nadenken. En veel. Dat het cynisme van Ivo Van Hove soms iets te ver gaat, is in dit geheel slechts een kleine schoonheidsfout en doet nauwelijks afbreuk aan de poëtische kracht van deze voorstelling.

Guy Coolen

Gezien in Tilburg op 19 maart 1991

II

Ivo Van Hove en co zullen wel goede theatermakers zijn. Sinds de oprichting van De Tijd trekt hij volle zalen, in Nederland lijkt dat succes zich te bestendigen. Bij de opvoering van *Ajax / Antigone* die ik in Breda heb gezien krijgt zijn ploeg zelfs een rechtstaand applaus. Ik krab mij achter de oren en kijk verbaasd om mij heen. Een aantal theaterkenners wijzen mij terecht, de opvoering wordt ingelijst in een soort top tien van het voorbije seizoen. En toch heb ik het altijd wat lastig gehad met het grote werk van Ivo Van Hove.

Ajax / Antigone (Het zuidelijk Toneel) Foto Keoon